INKLYUZIV TA'LIMDA OTA-ONALAR VA PEDAGOGLAR HAMKORLIGINING AHAMIYATI

Farg`ona viloyati Pedagogik mahorat markazi o`qituvchisi
Qodirova Gulnoza Rahmatjon qizi
qodirovag71@gmail.com
Qodirova G.R+998905322283orcid.org0009-0000-9264-1195

Annotatsiya Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishda ota-onalar va pedagoglar hamkorligining o'rni, mazmuni hamda pedagogik-psixologik ahamiyati tahlil qilinadi. Alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning ta'lim-tarbiya jarayonida faol ishtirokini ta'minlash, ularning individual imkoniyatlarini rivojlantirish va ijtimoiy moslashuvini qo'llab-quvvatlashda oila hamda ta'lim tashkiloti o'rtasidagi uzviy hamkorlik muhim omil sifatida yoritiladi. Shuningdek, ota-onalar bilan samarali muloqot o'rnatish, pedagogik maslahatlar tashkil etish, individual rivojlanish rejasini ishlab chiqish, oilaviy va guruhiy mashg'ulotlarni yo'lga qo'yish masalalariga e'tibor qaratiladi. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlar va me'yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish hamda pedagogik umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Tahlil natijasida inklyuziv ta'limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligini rivojlantirishning tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlari aniqlashtirilib, maktabgacha ta'lim amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maktabgacha ta'lim, ota-onalar hamkorligi, pedagogik hamkorlik, alohida ta'lim ehtiyojlari, individual yondashuv, ijtimoiy moslashuv, pedagogik qo'llab-quvvatlash, oila va ta'lim tashkiloti, teng imkoniyatlar.

Аннотация В данной статье анализируются роль, содержание и психолого-педагогическое значение сотрудничества родителей и педагогов в эффективной организации инклюзивного образования в дошкольных образовательных организациях. Особое внимание уделяется взаимодействию семьи и образовательного учреждения в обеспечении активного участия детей с особыми образовательными потребностями в образовательном процессе, развитии их индивидуальных возможностей и социальной адаптации. Рассматриваются вопросы организации эффективного общения с родителями, проведения педагогических консультаций, разработки индивидуальных планов развития, а также совместных семейных и групповых занятий. В исследовании использованы методы анализа научной литературы и нормативно-правовых документов, сравнительного анализа, систематизации и педагогического обобщения. На основе проведённого анализа определены организационно-педагогические условия развития сотрудничества родителей и педагогов в инклюзивном образовании и разработаны практические рекомендации по совершенствованию дошкольного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, дошкольное образование, сотрудничество родителей, педагогическое взаимодействие, особые образовательные потребности, индивидуальный подход, социальная адаптация, педагогическая поддержка, семья и образовательная организация, равные возможности.

Abstract This article analyzes the role, content, and pedagogical and psychological significance of cooperation between parents and educators in the effective organization of inclusive education in preschool institutions. Particular attention is paid to the close interaction between families and educational institutions in ensuring the active participation of children with special educational

needs in the educational process, developing their individual abilities, and supporting their social adaptation. The article examines effective communication with parents, pedagogical consultations, the development of individual support plans, and the organization of joint family and group activities. The research employs methods of scientific literature and regulatory document analysis, comparative analysis, systematization, and pedagogical generalization. Based on the analysis, organizational and pedagogical conditions for strengthening parent-educator cooperation in inclusive education are identified, and practical recommendations for improving preschool education are proposed.

Keywords: inclusive education, preschool education, parental cooperation, pedagogical interaction, special educational needs, individual approach, social adaptation, pedagogical support, family and educational institution, equal opportunities.

KIRISH

Bugungi kunda jahon ta’lim tizimida har bir bolaning ta’lim olish huquqini ta’minlash, uning individual imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish, jamiyatda teng huquqli ishtirokini qo‘llab-quvvatlash muhim ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim bosqichida inklyuziv yondashuvni shakllantirish bolalarning intellektual, jismoniy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishi uchun zarur pedagogik sharoitlarni yaratishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Inklyuziv ta’lim barcha bolalarning, jumladan, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning ham sifatli ta’lim-tarbiya olish, tengdoshlari bilan muloqot qilish, jamoaviy faoliyatda qatnashish va o‘z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyatlarini ta’minlashga qaratilgan yondashuvdir. Mazkur jarayonda ta’lim tashkilotining pedagogik faoliyati bilan bir qatorda oilaning ishtiroki ham muhim ahamiyatga ega. Chunki bola shaxsining shakllanishi, dunyoqarashi, xulq-atvori,

muloqot madaniyati va ijtimoiy ko‘nikmalari, eng avvalo, oilaviy muhitda rivojlanadi. Maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolada o‘ziga ishonch, mustaqillik, tengdoshlari bilan munosabat o‘rnatish, o‘z his-tuyg‘ularini ifodalash va atrof-muhitga moslashish kabi ko‘nikmalar rivojlanadi. Alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarda mazkur jarayonlarni samarali qo‘llab-quvvatlash uchun pedagog va ota-onalar o‘rtasida muntazam, ishonchli hamkorlik yo‘lga qo‘yilishi zarur. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunining 20-moddasida inklyuziv ta’limning huquqiy asoslari belgilangan. Unda alohida ta’lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta’lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta’minlash nazarda tutiladi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son qarorida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini takomillashtirishning muhim yo‘nalishlari belgilab berilgan. UNESCO va UNICEF materiallarida ham inklyuziv erta bolalik ta’limini rivojlantirishda oilalar bilan hamkorlik, pedagoglarni tayyorlash, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va turli mutaxassislar o‘rtasidagi hamkorlik muhim omillar sifatida e’tirof etiladi . Shu nuqtayi nazardan, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ota-onalar va pedagoglar hamkorligini rivojlantirish nafaqat alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, balki barcha tarbiyalanuvchilar uchun sog‘lom, xavfsiz va bag‘rikeng ta’lim muhitini yaratishga xizmat qiladi. Tadqiqotning maqsadi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni samarali tashkil etishda ota-onalar va pedagoglar hamkorligining pedagogik-psixologik asoslarini tahlil qilish hamda hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: inklyuziv ta’limda oila va pedagog hamkorligining mazmun-mohiyatini yoritish, ota-onalarning ta’lim-tarbiya jarayonidagi ishtirokini tahlil qilish, pedagog va ota-onalar o‘rtasidagi samarali hamkorlik shakllarini aniqlash, hamkorlik jarayonida

uchraydigan muammolarni tizimlashtirish, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarni qo‘llab-quvvatlashda oilaviy va pedagogik yondashuvlarni uyg‘unlashtirish, maktabgacha ta’lim tashkilotlari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’lim sharoitida tashkil etiladigan ta’lim-tarbiya jarayoni. Tadqiqot predmeti inklyuziv ta’limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligining mazmuni, shakllari, metodlari va pedagogik shart-sharoitlari. Tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati shundan iboratki, unda maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ota-onalar va pedagoglar hamkorligini rivojlantirishning muhim yo‘nalishlari tizimlashtirilib, ularni amaliyotda qo‘llash bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xususiyatga ega bo‘lib, inklyuziv ta’limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligining pedagogik asoslarini ilmiy manbalar hamda me’yoriy-huquqiy hujjatlar asosida o‘rganishga yo‘naltirildi. Tadqiqot metodologiyasining asosini bolaga yo‘naltirilgan yondashuv, ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlash, oilaviy hamkorlik, individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash va uzluksiz pedagogik ta’sir tamoyillari tashkil etdi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlar va me’yoriy-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish. Inklyuziv ta’lim, oilaviy tarbiya, ota-onalar bilan pedagogik hamkorlik va alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarni qo‘llab-quvvatlashga oid ilmiy qarashlar hamda normativ hujjatlar o‘rganildi. Qiyosiy tahlil metodi. Ota-onalar ishtiroki cheklangan ta’lim jarayoni bilan oila va pedagoglar o‘rtasidagi tizimli hamkorlikka asoslangan yondashuvning pedagogik imkoniyatlari qiyoslandi. Tizimlashtirish metodi. Ota-onalar va pedagoglar hamkorligining asosiy shakllari, yo‘nalishlari, muammolari va rivojlantirish omillari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi. Pedagogik umumlashtirish metodi. O‘rganilgan ilmiy manbalar asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida hamkorlikni rivojlantirishga doir amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Tahlilning asosiy yo‘nalishlari quyidagicha belgilandi: ota-onalarning ta’lim

jarayonidagi ishtiroki, pedagogik muloqot madaniyati, individual rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash, mutaxassislar bilan hamkorlik, oilaviy tarbiya va ta’lim muhitining uzviyligi, bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi hamda hamkorlik samaradorligini baholash. Tadqiqot doirasida alohida dala tajribasi, so‘rovnoma yoki statistik kuzatuv o‘tkazilmadi. Shu sababli maqolada keltirilgan natijalar eksperimental ko‘rsatkichlar emas, balki ilmiy manbalar tahlili asosida shakllantirilgan nazariy xulosalar va amaliy tavsiyalardir. Nazariy tahlil natijasida inklyuziv ta’limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligi bolaning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi muhim pedagogik omillardan biri ekanligi aniqlandi. Bunday hamkorlik bolaning oiladagi va ta’lim tashkilotidagi hayoti o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlashga, uning individual ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga hamda pedagogik yordamning izchil tashkil etilishiga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligining mazmun-mohiyati Inklyuziv ta’lim jarayonida ota-onalar va pedagoglar hamkorligi deganda bolaning ta’lim-tarbiyasi, rivojlanishi va ijtimoiy moslashuvini ta’minlash maqsadida oila hamda maktabgacha ta’lim tashkiloti o‘rtasida yo‘lga qo‘yiladigan muntazam, maqsadli va o‘zaro ishonchga asoslangan faoliyat tushuniladi. Ota-onalar bolaning kundalik odatlari, qiziqishlari, xulq-atvori, muloqot usullari va rivojlanish xususiyatlari haqida muhim ma’lumotlarga ega. Pedagog esa bolaning guruhdagi faoliyati, tengdoshlari bilan munosabati, mashg‘ulotlardagi ishtiroki va ta’lim jarayonidagi ehtiyojlarini kuzatish imkoniyatiga ega. Ushbu ikki tomonning ma’lumot va tajribalarini birlashtirish bolaga individual yondashuvni to‘g‘ri tashkil etishga yordam beradi. Hamkorlik quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanishi maqsadga muvofiq: O‘zaro hurmat tamoyili. Ota-onalar va pedagoglar bir-birining fikri, tajribasi va imkoniyatlarini hurmat qilishi zarur. Hamkorlikda ayblash, tanqid qilish va taqqoslashdan ko‘ra muammoni birgalikda hal qilish ustuvor bo‘lishi lozim. Ishonch tamoyili. Ota-onalar farzandining rivojlanishi va ehtiyojlari haqida pedagogga erkin ma’lumot bera olishi, pedagog esa o‘z kuzatuvlari va tavsiyalarini ochiq hamda tushunarli tarzda yetkazishi kerak. Individual yondashuv tamoyili.

Har bir bolaning rivojlanish sur'ati, qiziqishlari, imkoniyatlari va ehtiyojlari turlicha bo‘ladi. Shu sababli hamkorlik jarayonida bolaning individual xususiyatlari hisobga olinishi zarur. Uzluksizlik tamoyili. Ta'lim tashkilotida shakllantirilayotgan ko‘nikmalar oilada ham qo‘llab-quvvatlanishi, oiladagi ijobiy tarbiyaviy tajriba esa pedagogik jarayon bilan uyg‘unlashtirilishi kerak. Maxfiylik tamoyili. Bolaning sog‘lig‘i, rivojlanish xususiyatlari va oilaviy sharoitiga oid shaxsiy ma'lumotlar tegishli rozilik va qonuniy talablar asosida himoya qilinishi lozim. Ota-onalarning inklyuziv ta'lim jarayonidagi o‘rni Ota-onalar inklyuziv ta'limning passiv kuzatuvchilari emas, balki bolaning rivojlanish jarayonidagi faol hamkorlaridir. Ularning ta'lim-tarbiya jarayonida ishtirok etishi pedagogik faoliyatning izchilligini ta'minlashga yordam beradi. Ota-onalarning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: birinchidan, bolaning individual xususiyatlari haqida pedagogga zarur ma'lumotlarni taqdim etish. Bunda bolaning qiziqishlari, kundalik odatlari, muloqot usullari, mustaqil bajara oladigan faoliyatlari va qo‘llab-quvvatlashga ehtiyoj sezadigan holatlari haqida ma'lumot almashish muhimdir. Ikkinchidan, ta'lim tashkilotida tavsiya etilgan rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni uy sharoitida davom ettirish. Masalan, nutqiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlash uchun birgalikda kitob o‘qish, rasmlar asosida suhbatlashish, predmetlarni nomlash va sodda savol-javob mashqlarini bajarish mumkin.

Uchinchidan, bolaning mustaqilligini rivojlantirish. Ota-onalar bolaga kundalik faoliyatlarda imkon qadar mustaqil harakat qilish, o‘z fikrini ifodalash, tanlov qilish va oddiy vazifalarni bajarish imkoniyatini yaratishi kerak. To‘rtinchidan, pedagogik tavsiyalarga mas'uliyat bilan yondashish. Bunda ota-onalar pedagog va tegishli mutaxassislar tavsiyalarini hisobga olgan holda uy sharoitida bolaning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashi lozim. Beshinchidan, inklyuziv qadriyatlarni oilada shakllantirish. Bolalarda boshqa insonlarning individual xususiyatlariga hurmat, mehr-oqibat, sabr-toqat va o‘zaro yordam ko‘rsatish kabi fazilatlarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Pedagoglarning

ota-onalar bilan hamkorlikdagi vazifalari Inklyuziv ta’lim sharoitida pedagog nafaqat ta’lim beruvchi, balki ota-onalar bilan hamkorlikni tashkil etuvchi, bolalarning rivojlanishini kuzatuvchi va pedagogik qo‘llab-quvvatlashni muvofiqlashtiruvchi mutaxassis sifatida faoliyat yuritadi. Pedagogning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: ota-onalar bilan muntazam va samarali muloqot o‘rnatish; bolaning rivojlanishidagi ijobiy o‘zgarishlar va mavjud qiyinchiliklar haqida ma’lumot berish; ota-onalarga individual pedagogik maslahatlar taqdim etish; bolaning ehtiyojlariga moslashtirilgan mashg‘ulotlarni tashkil etish; oiladagi tarbiyaviy yondashuvlar bilan ta’lim tashkilotidagi pedagogik faoliyatning uyg‘unligini ta’minlash; zarur hollarda psixolog, logoped, maxsus pedagog va boshqa tegishli mutaxassislar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish. Pedagog ota-onalar bilan muloqotda bolaning kamchiliklariga emas, avvalo, uning kuchli tomonlari va erishayotgan yutuqlariga e’tibor qaratishi kerak. Masalan, bola mashg‘ulotda mustaqil ravishda topshiriqni to‘liq bajara olmasa ham, uning faoliyatda ishtirok etishi, tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi yoki yangi harakatni o‘rganishga intilishi ijobiy natija sifatida baholanishi mumkin. Shuningdek, pedagog ota-onalarga tibbiy yoki psixologik tashxis qo‘yishga urinmasligi, balki pedagogik kuzatuvlar asosida bolaning ta’limdagi ehtiyojlarini aniqlashi va zarur hollarda tegishli mutaxassisga murojaat qilishni tavsiya etishi lozim. Ota-onalar va pedagoglar hamkorligining samarali shakllari inklyuziv ta’limda hamkorlikni samarali tashkil etish uchun turli shakl va metodlardan foydalanish mumkin. Ular ota-onalarning imkoniyatlari, bolalarning ehtiyojlari va ta’lim tashkilotining mavjud sharoitlariga mos ravishda tanlanadi. Individual suhbatlar va maslahatlar. Bunda pedagog ota-onalar bilan alohida suhbat o‘tkazib, bolaning rivojlanishi, qiziqishlari, ta’lim jarayonidagi ishtiroki va qo‘llab-quvvatlash ehtiyojlari haqida fikr almashadi. Individual suhbatlar ota-onalarning savollariga javob berish va ularning xavotirlarini kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Ota-onalar uchun pedagogik seminar va treninglar.

Seminar va treninglarda inklyuziv ta’limning mazmuni, bolalarning individual xususiyatlari, uy sharoitida rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarni tashkil etish va bolalar bilan samarali muloqot qilish usullari yoritiladi. Birgalikdagi ijodiy mashg‘ulotlar. Ota-onalar va bolalar ishtirokida rasm chizish, loydan buyum yasash, tabiiy materiallardan kompozitsiyalar yaratish, ertak sahnalashtirish va konstruktiv o‘yinlarni tashkil etish mumkin. Bunday mashg‘ulotlar bolalarning ijodkorligi, muloqoti va ijtimoiy ishtirokini qo‘llab-quvvatlaydi. Oilaviy rivojlantiruvchi topshiriqlar. Pedagog ota-onalarga uy sharoitida bajarish uchun sodda, qiziqarli va bolaning imkoniyatlariga mos topshiriqlar tavsiya etadi. Masalan, ranglarni farqlash, shakllarni moslashtirish, predmetlarni guruhlash, birgalikda hikoya tuzish va harakatli o‘yinlar. Ochiq mashg‘ulotlar va kuzatuvlar. Ota-onalarga bolalarning mashg‘ulotlardagi ishtirokini kuzatish, pedagogik metodlar bilan tanishish va o‘z fikrlarini bildirish imkoniyati yaratiladi. Bunda boshqa bolalarning shaxsiy ma’lumotlari va maxfiyligi himoya qilinishi zarur. Raqamli aloqa vositalaridan foydalanish. Elektron aloqa vositalari orqali ota-onalarga mashg‘ulotlar jadvali, pedagogik tavsiyalar, rivojlantiruvchi topshiriqlar va muhim ma’lumotlarni yetkazish mumkin. Bunda bolalarning shaxsiy ma’lumotlari va tasvirlarini tarqatishda maxfiylik talablariga rioya etish zarur. Inklyuziv ta’limda oila va pedagoglar hamkorligining bola rivojlanishiga ta’siri oila va pedagoglarning o‘zaro hamkorligi bolaning rivojlanishining bir necha yo‘nalishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ijtimoiy rivojlanish. Ota-onalar va pedagoglar tomonidan bir xil ijobiy munosabat va qo‘llab-quvvatlashning namoyon etilishi bolaning tengdoshlari bilan muloqot qilish, jamoaviy o‘yinlarda ishtirok etish va o‘zaro munosabat o‘rnatish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Emotsional rivojlanish. Bola oila va ta’lim tashkilotida o‘zini qabul qilingan, qadrlangan va xavfsiz his qilishi muhimdir. Ota-onalar va pedagoglarning qo‘llab-quvvatlovchi munosabati bolaning o‘ziga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. Nutqiy rivojlanish**.** Uy va ta’lim tashkilotida suhbat, ertak o‘qish, rasmlar asosida hikoya tuzish va savol-javob mashqlarining

davomiy tashkil etilishi nutqiy faollikni rivojlantirishga yordam beradi. Bilish jarayonlarining rivojlanishi. Ota-onalar va pedagoglar tomonidan tashkil etiladigan didaktik o‘yinlar, kuzatishlar va amaliy topshiriqlar bolaning idrok, diqqat, xotira va tafakkurini qo‘llab-quvvatlaydi. Mustaqillikning rivojlanishi. Uy va maktabgacha ta’lim tashkilotida bolaning individual imkoniyatlariga mos vazifalar berilishi uning o‘z-o‘ziga xizmat qilish, tanlov qilish va mustaqil faoliyat yuritish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Shu jihatdan qaraganda, ota-onalar va pedagoglar hamkorligi bolaning faqat ta’lim jarayonidagi ishtirokini emas, balki uning yaxlit shaxs sifatida rivojlanishini ham qo‘llab-quvvatlaydi. Hamkorlik jarayonida uchraydigan muammolar nazariy tahlil asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ota-onalar va pedagoglar hamkorligini tashkil etishda quyidagi muammolar uchrashi mumkinligi aniqlandi. Birinchi muammo — ota-onalarning inklyuziv ta’lim haqidagi bilim va tushunchalarining yetarli emasligi. Ayrim ota-onalarda alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning imkoniyatlari va rivojlanish xususiyatlari haqida noto‘g‘ri qarashlar shakllangan bo‘lishi mumkin. Ikkinchi muammo — pedagoglarning ota-onalar bilan individual ishlash bo‘yicha metodik tayyorgarligi yetarli emasligi. Ayrim holatlarda pedagoglar ota-onalarning xavotirlarini tinglash, murakkab vaziyatlarda muloqot qilish va oilaga mos pedagogik tavsiyalar berishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Uchinchi muammo — oila va ta’lim tashkiloti o‘rtasida muntazam axborot almashinuvining yo‘lga qo‘yilmaganligi. Natijada bolaning uy va ta’lim muhitidagi rivojlanish jarayonlari o‘rtasida uzviylik yetarli darajada ta’minlanmasligi mumkin. To‘rtinchi muammo ota-onalarning vaqt va imkoniyatlari cheklanganligi. Ish faoliyati, oilaviy majburiyatlar yoki boshqa sabablarga ko‘ra ayrim ota-onalar ta’lim tashkilotida o‘tkaziladigan tadbirlarda muntazam ishtirok eta olmasligi mumkin. Beshinchi muammo stereotiplar va ijtimoiy munosabatlar bilan bog‘liq qiyinchiliklar. Ayrim hollarda alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarga nisbatan noto‘g‘ri munosabat, ularni

jamoaviy faoliyatdan chetlashtirish yoki imkoniyatlarini past baholash holatlari kuzatilishi mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun ota-onalar bilan tizimli tushuntirish ishlarini olib borish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshirish, o‘zaro ishonchga asoslangan muloqotni rivojlantirish va hamkorlikning turli shakllarini joriy etish zarur. Ota-onalar va pedagoglar hamkorligi samaradorligini baholash mezonlari inklyuziv ta’limda hamkorlik samaradorligini baholashda faqat ota-onalarning tadbirlarda qatnashish soniga yoki pedagoglar bilan uchrashuvlar miqdoriga tayanish yetarli emas. Hamkorlikning mazmuni va bolaning rivojlanishiga ko‘rsatayotgan ta’sirini ham hisobga olish lozim. Tahlil asosida quyidagi mezonlarni taklif etish mumkin: Muloqot samaradorligi ota-onalar va pedagoglar o‘rtasida muntazam, ochiq va o‘zaro hurmatga asoslangan muloqotning mavjudligi. Ota-onalar ishtiroki oilaning pedagogik tadbirlar, maslahatlar va rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarda ishtirok etishi. Individual yondashuv bolaning ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda hamkorlik rejasining tashkil etilishi. Pedagogik izchillik ta’lim tashkiloti va oilada tavsiya etiladigan rivojlantiruvchi faoliyatlarning o‘zaro uyg‘unligi. Bolaning ijtimoiy faolligi tengdoshlari bilan muloqoti, jamoaviy mashg‘ulotlardagi ishtiroki va mustaqilligidagi ijobiy o‘zgarishlar. O‘zaro qoniqish va ishonch — ota-onalar hamda pedagoglarning hamkorlik jarayoniga nisbatan ijobiy munosabati.

Mazkur mezonlar pedagogik kuzatuv varaqalari, individual rivojlanish qaydlari, ota-onalar bilan suhbatlar va hamkorlik faoliyatini tahlil qilish orqali o‘rganilishi mumkin. Baholashda bolalarni bir-biri bilan taqqoslash emas, balki har bir bolaning individual rivojlanish dinamikasini aniqlash asosiy mezon bo‘lishi lozim.

XULOSA

O‘tkazilgan nazariy tahlil maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni samarali tashkil etishda ota-onalar va pedagoglar hamkorligi muhim

pedagogik-psixologik omil ekanligini ko‘rsatadi. Oila va ta’lim tashkiloti o‘rtasidagi uzviy hamkorlik bolaning individual imkoniyatlarini hisobga olish, rivojlanishidagi ehtiyojlarni aniqlash va ta’lim-tarbiya jarayonida izchil qo‘llab-quvvatlashni ta’minlashga xizmat qiladi. Tadqiqot asosida quyidagi xulosalar shakllantirildi: Inklyuziv ta’lim samaradorligi faqat pedagogning faoliyatiga emas, balki oila, pedagog va tegishli mutaxassislarning o‘zaro hamkorligiga ham bog‘liq. Shu sababli ota-onalar ta’lim-tarbiya jarayonining faol ishtirokchisi sifatida qaralishi zarur. Ota-onalar va pedagoglar o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat va muntazam muloqot bolaning individual ehtiyojlarini yaxshiroq tushunish hamda unga mos pedagogik yordamni tashkil etish imkonini beradi. Oilaviy tarbiya va ta’lim tashkilotidagi pedagogik faoliyatning uzviyligi bolaning ijtimoiy, emotsional, nutqiy va bilish jarayonlari rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Individual suhbatlar, pedagogik maslahatlar, treninglar, oilaviy mashg‘ulotlar va birgalikdagi ijodiy faoliyatlar ota-onalar hamda pedagoglar hamkorligining samarali shakllari hisoblanadi. Hamkorlik jarayonida yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish uchun pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, ota-onalarning inklyuziv ta’limga oid bilimlarini oshirish va samarali axborot almashinuvi tizimini shakllantirish zarur. Inklyuziv ta’limda hamkorlik samaradorligini baholashda bolaning faqat ta’limiy natijalarini emas, balki uning ijtimoiy faolligi, mustaqilligi, muloqot ko‘nikmalari va emotsional farovonligini ham hisobga olish muhimdir. Umuman olganda, inklyuziv maktabgacha ta’limning asosiy maqsadi har bir bolaning imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish, uning jamoadagi ishtirokini ta’minlash va rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratishdan iborat. Bu maqsadga erishishda ota-onalar va pedagoglarning o‘zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, bolaning rivojlanishi faqat ta’lim tashkilotida emas, balki oilada ham izchil qo‘llab-quvvatlangandagina ta’lim-tarbiya jarayonining uzviyligi ta’minlanadi.

Xulosa

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limda ota-onalar va pedagoglar hamkorligini takomillashtirish maqsadida quyidagi ishlarni amalga oshirish tavsiya etiladi: Har bir maktabgacha ta’lim tashkilotida ota-onalar va pedagoglar hamkorligining yillik rejasini ishlab chiqish va unda hamkorlikning maqsadi, shakllari hamda amalga oshirish muddatlarini belgilash. Ota-onalar uchun inklyuziv ta’limning mazmuni, alohida ta’lim ehtiyojlari va bolalarni qo‘llab-quvvatlash usullariga bag‘ishlangan muntazam pedagogik seminarlar tashkil etish. Har bir bolaning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ota-onalar, pedagoglar va tegishli mutaxassislar ishtirokida individual rivojlanish maqsadlarini belgilash. Ota-onalar bilan muntazam individual suhbatlar va maslahatlar o‘tkazish orqali bolaning rivojlanishidagi ijobiy o‘zgarishlar hamda mavjud qiyinchiliklarni muhokama qilish. Oila va ta’lim tashkilotida qo‘llaniladigan rivojlantiruvchi mashg‘ulotlarning uzviyligini ta’minlash uchun ota-onalarga yosh va individual xususiyatlarga mos amaliy topshiriqlar tavsiya etish. Ota-onalar va bolalar ishtirokida art-terapiya, musiqa terapiyasi, ertak terapiyasi, qum terapiyasi elementlari hamda eko-art asosidagi ijodiy mashg‘ulotlarni tashkil etish. Bunda faoliyatlar bolaning individual imkoniyatlariga moslashtirilishi va zarur hollarda tegishli mutaxassis tavsiyalari hisobga olinishi lozim. Pedagoglar uchun inklyuziv ta’lim, oilalar bilan samarali muloqot, nizoli vaziyatlarni bartaraf etish va individual pedagogik yordam ko‘rsatishga oid amaliy treninglar tashkil etish. Ota-onalar o‘rtasida o‘zaro tajriba almashish va psixologik qo‘llab-quvvatlash imkonini beruvchi uchrashuvlar tashkil etish. Bolaning shaxsiy ma’lumotlari maxfiyligini ta’minlagan holda ota-onalar va tegishli mutaxassislar o‘rtasida samarali axborot almashinuvi mexanizmini yo‘lga qo‘yish. Ota-onalar va pedagoglar hamkorligi natijalarini muntazam tahlil qilish, aniqlangan muammolar asosida faoliyatni takomillashtirib borish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. 20-modda — Inklyuziv ta’lim. URL:https://lex.uz/docs/-5013007
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-son “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. URL:https://www.lex.uz/acts/-5044711
3. UNESCO. Inclusive Early Childhood Care and Education: From Commitment to Action. Paris: UNESCO, 2021. URL:https://www.unesco.org/en/articles/inclusive-early-childhood-care-and-education-commitment-action
4. UNICEF Uzbekistan. Early Childhood Education. Maktabgacha ta’limni rivojlantirish, ta’lim sifati va inklyuziv yondashuvlarga oid materiallar. URL:https://www.unicef.org/uzbekistan/en/early-childhood-education
5. UNESCO. Right from the Start: Build Inclusive Societies through Inclusive Early Childhood Education. Global Education Monitoring Report. URL:https://www.unesco.org/gem-report/en/publication/right-start-build-inclusive-societies-through-inclusive-early-childhood-education
6. UNICEF Europe and Central Asia. Early Childhood Intervention and Inclusion. Inklyuziv erta bolalik ta’limi, oilalar bilan hamkorlik va bolalarni qo‘llab-quvvatlashga oid materiallar. URL:https://www.unicef.org/eca/programme/early-childhood-intervention-and-inclusion
7. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Paris: UNESCO, 2005. URL: https://unesdoc.unesco.org/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_ca3f4c77-cddb-4f8f-81c3-4ff1c0e848d3?_=140224eng.pdf

8. UNICEF Uzbekistan. Inclusive Education. O‘zbekistonda inklyuziv ta’limni rivojlantirish va ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirishga oid materiallar. URL:https://www.unicef.org/uzbekistan/en/inclusive-education